

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Plumerlaan (Ieper, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2019D228
April – Mei 2019

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2019

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek	8
1.1	Administratieve gegevens	8
1.2	Onderzoeksoopdracht.....	10
1.2.1	Doelstelling.....	10
1.2.2	Onderzoeksvragen	10
1.2.3	Juridische context	10
1.2.4	Randvoorwaarden	10
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein	10
1.3	Werkwijze en strategie	11
1.3.1	Methode	11
1.3.2	Fysisch geografische situatie	11
1.3.3	Historische context en bekende archeologie.....	11
1.3.4	Archeologische indicatoren	11
1.3.5	Verstoringshistoriek.....	12
1.3.6	Introductie tot het projectgebied.....	13
1.3.6.1	Ruimtelijke situering.....	13
1.3.6.2	Geplande werken.....	14
1.4	Assessmentrapport.....	19
1.4.1	Fysisch geografische en geologische situatie	19
1.4.1.1	Landschappelijke situering	19
1.4.1.2	Tertiaire lithostratigrafie	22
1.4.1.3	Quartaire lithostratigrafie	23
1.4.1.4	Bodemvormingsprocessen	24
1.4.2	Historische en archeologische voorkennis.....	25
1.4.2.1	Overzicht van de gekende archeologische waarden	25
1.4.2.2	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	27
1.4.2.3	Huidige gebruik en verstoringen.....	42
1.5	Synthese	46
2	Bibliografie.....	47

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....	9
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). ..	9
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).	13
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).	14
Figuur 5: Huidige toestand terrein, gezien vanuit de Vanderghotelaan (©Google Streetview).	15
Figuur 6: Inplantingsplan gelijkvloers (bron: opdrachtgever).	16
Figuur 7: Funderings- en rioleringsplan (bron: opdrachtgever).	17
Figuur 8: Inplantingsplan niveau +1 (bron: opdrachtgever).	17
Figuur 9: Voorgevel geplande ontwikkeling (bron: opdrachtgever).	18
Figuur 10: Achtergevel geplande ontwikkeling (bron: opdrachtgever).	18
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	20
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	21
Figuur 14: Hoogteverloop, W-O (Bron: Geopunt).	21
Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	22
Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	23
Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).	24
Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 met aanduiding van de CAI-polygonen (Bron: Geopunt).....	25
Figuur 19: Microtopografische kaart met aanduiding van het alluvium en het projectgebied (Termote, 1990, fig.2).	27
Figuur 20: Ieper tijdens de 11e en 12e eeuw (MUS, 1998, fig. 2). Het plangebied situeert zich precies ten noorden van deze uitsnede, allicht ter hoogte van de oorspronkelijke stroombedding van de Ieperlee.	28
Figuur 21: Ieper in de 13e eeuw (MUS, 2010, 41).	30
Figuur 22: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). Legende: 1. Ieperlee; 2. Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3. Sint-Maartensmotte en	

neerhof, 11B; 4. Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw). Het plangebied (aangeduid met rode pijl) situeert zich buiten de stadskern, vermoedelijk ter hoogte van de vallei van de Ieperlee.....	31
Figuur 23: Ieper en buitenwijken tijdens de 13e eeuw (MUS, 1998, figuur 4).....	32
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op het plan van Guillaume Du Thielt, 1610, naar een kopie van 1383 (bron: Stadsarchief Ieper);	33
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de kaart van Braun & Hogenberg, ca. 1575 (Bron: Stadsarchief Ieper).	34
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op het plan van Vedastus Du Plouich, ca. 1649 (Bron: Stadsarchief Ieper).	34
Figuur 27: Ieper in 1670 (bron: Stadsarchief Ieper).	35
Figuur 28: Voorbeeld doorsnede Vaubanversterking met vermoedelijke locatie projectgebied (Bron: Henry Hide 2014).	36
Figuur 29: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Ieper met het eerste project van Vauban, 1678 tot 1684 (bron: Stadsarchief Ieper).	36
Figuur 30: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Ieper met het tweede project van Vauban, 1684 tot 1684 (bron: Stadsarchief Ieper).	37
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).	38
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op het plan van Ieper, 1830 (Bron: Stadsarchief Ieper).	39
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, ca. 1848-1854 (Bron: Geopunt).	39
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op het plan van Ieper, 1856 (Bron: Stadsarchief Ieper);	40
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, maart 1918 (bron: Memory Maps 20-28NW-6-200318-S Railways).	41
Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	42
Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).	43
Figuur 38: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	43
Figuur 39: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).	44

Figuur 40: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017
(Bron: Geopunt).....44

Figuur 41: Huidige toestand van het terrein (©Google Streetview).....45

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.	8
--	---

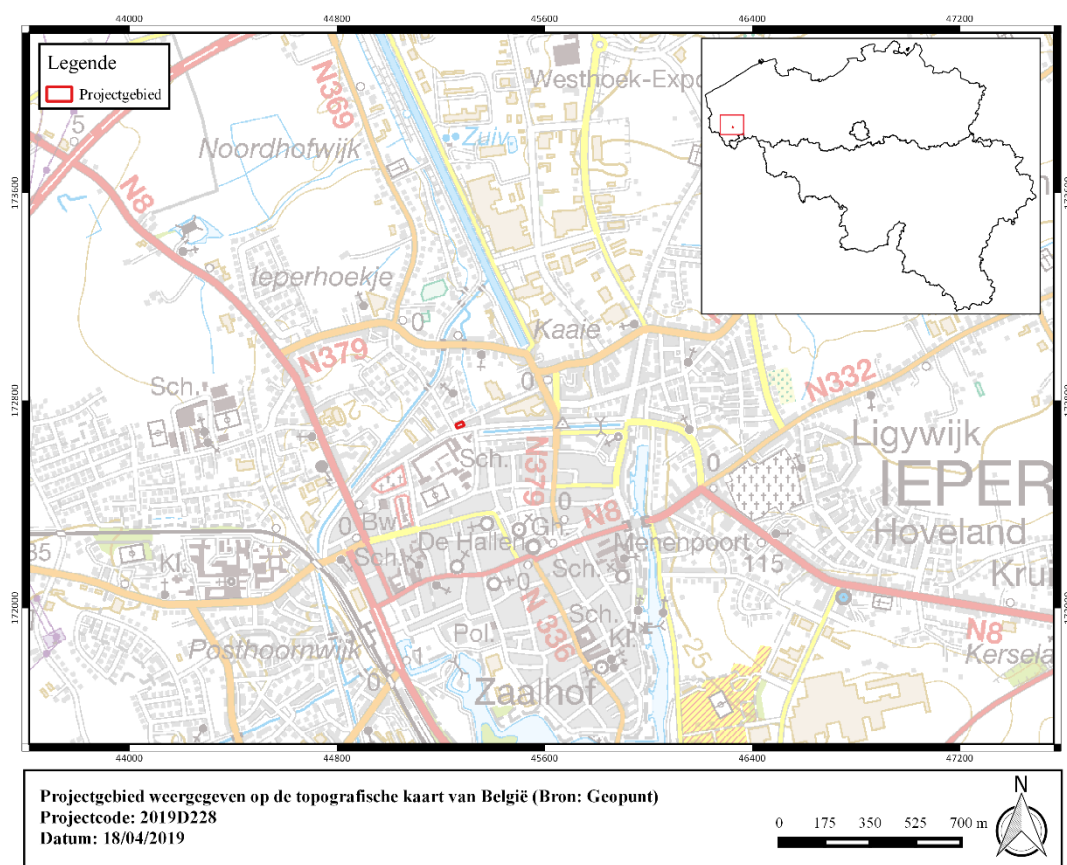
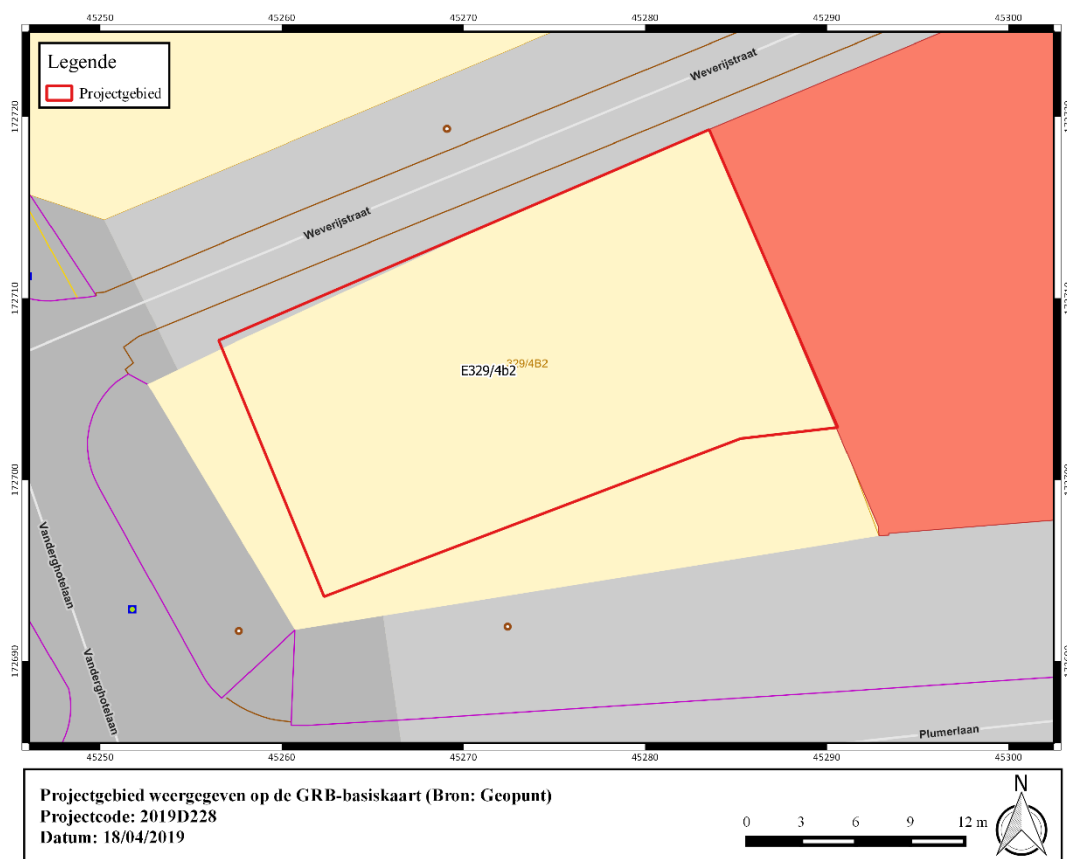

1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Ieper
	Deelgemeente	/
	Postcode	8900
	Adres	Plumermaan – Weverijstraat 8900 Ieper
	Toponiem	Plumerlaan
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 45246 Y _{min} = 172685 X _{max} = 45302 Y _{max} = 172724
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Ieper, Afdeling 3, Sectie E, nr. 329/4b ² Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Ieper. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 472 m²; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Ieper Plumerlaan werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed¹ geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.²

² <http://www.geopunt.be/>

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het onderzoeksterrein is gelegen in Ieper, in de provincie West-Vlaanderen. Het plangebied is omgeven door de Weverijstraat ten noorden, de Vanderghotelaan ten westen en de Plumerlaan ten zuiden. Aan de oostzijde grenst het plangebied aan bebouwde percelen. De stadskern van Ieper (Grote Markt) situeert zich ca. 500 meter ten zuidoosten.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 472 m². Op heden is het terrein integraal met steenslag verhard en in gebruik als parkeergelegenheid.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

Figuur 5: Huidige toestand terrein, gezien vanuit de Vanderghotelaan (©Google Streetview).

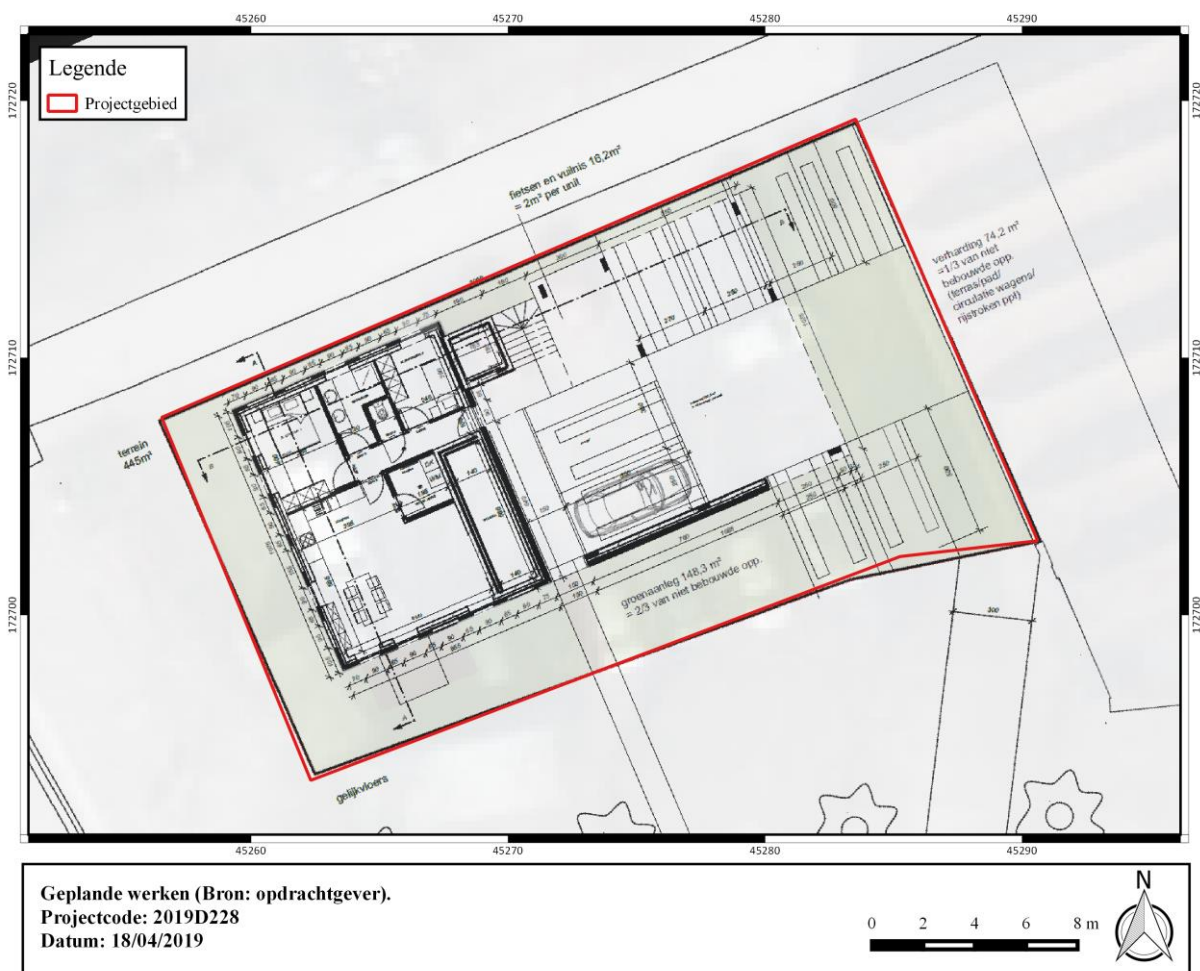
1.3.6.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever plant de realisatie van een nieuw appartementsgebouw van drie verdiepingen. De nieuwbouw zal een oppervlakte hebben van ca. 103 m², inclusief lift. De nieuwbouw wordt ingericht door middel van sleuffunderingen tot vorstvrije diepte (ca. 90 cm-mv) en een vloerplaat met diepte tot ca. 50 cm-mv. Het gebouw zal niet onderkelderd worden. Voor de liftschacht wordt een iets diepere bodemingreep voorzien.

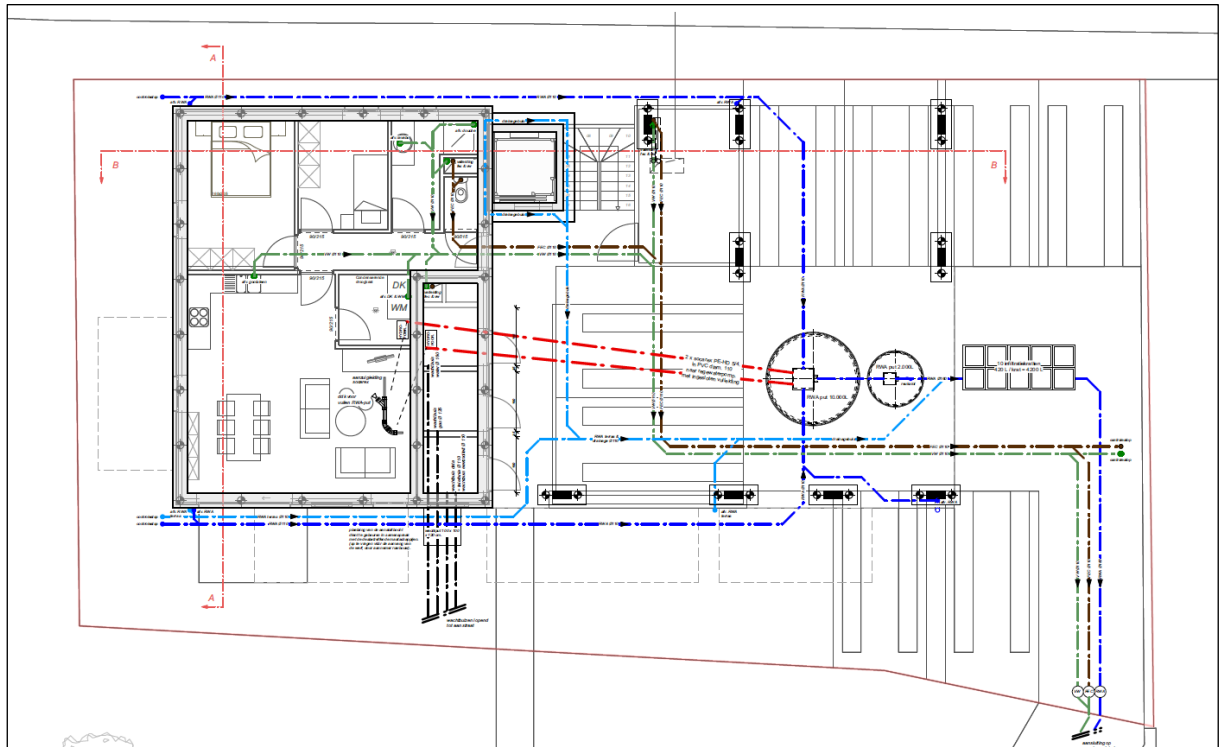
Het niveau +1 zal een oppervlakte hebben van ca. 222 m² en is dus ruimer dan het gelijkvloers niveau. Het oostelijk deel van het niveau +1 zal rusten op een aantal paalfunderingen.

Ten oosten van de nieuwbouw wordt een parkeerzone ingericht die deels overdekt zal zijn door het overhangende niveau +1. Precies ten oosten van de lift wordt een trap gerealiseerd met ten oosten daarvan een zone voor fietsen en vuilnis (16,2 m²). Het overige deel van het terrein zal worden ingenomen door groenzone en parkeergelegenheden in waterdoorlatende verharding (148,3 m²). Voor de volledige buitenaanleg, d.i. de parkeergelegenheden, trap, zone voor fietsen en vuilnis én de groenzone wordt een bodemingreep gerekend van ca. 50 cm-mv.

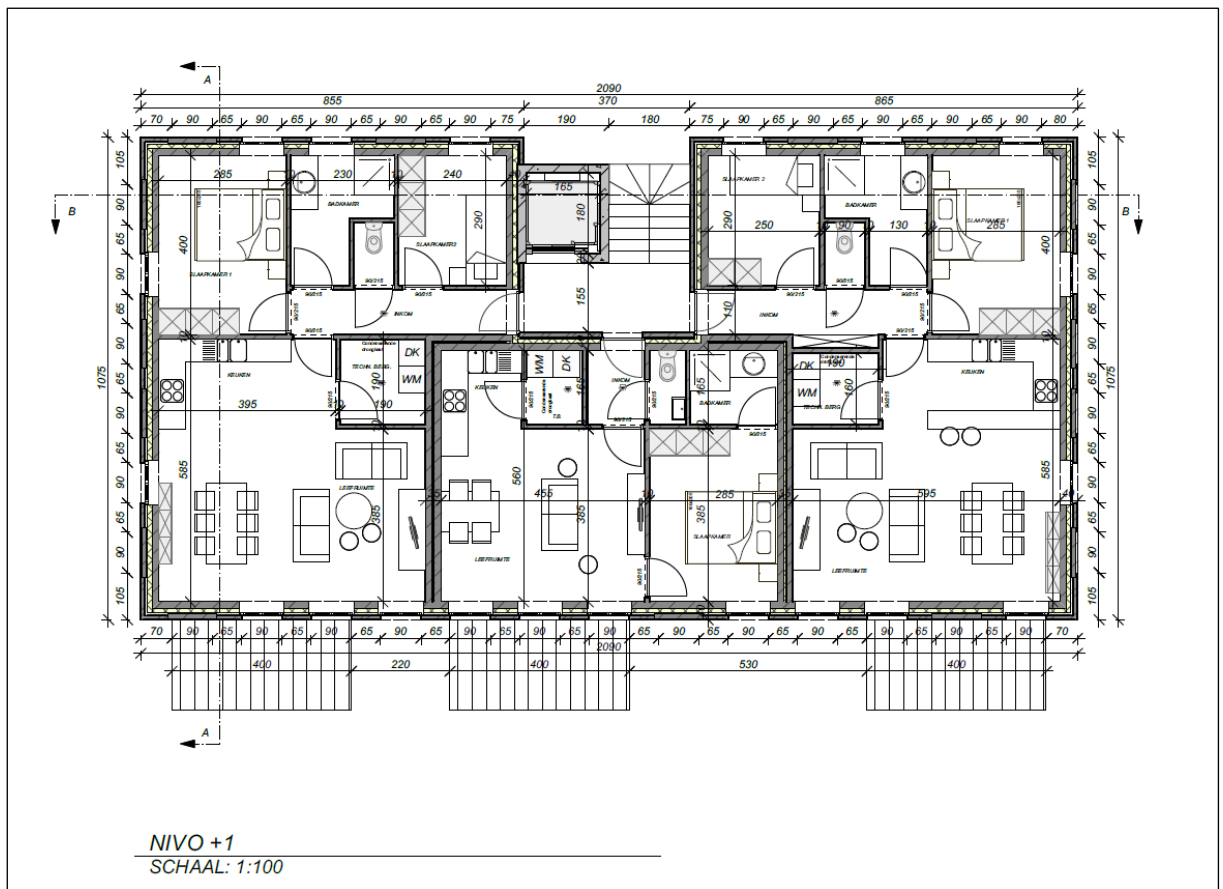
Tevens worden nieuwe rioleringen, een RWA put van 10.000 liter, een RWA put van 2000 liter en 10 infiltratiekratten voorzien. Deze worden aangelegd tot een diepte van 2 m-mv. De putten en infiltratiekratten situeren zich ter hoogte van de oostelijke parkeerzone. (zie Bijlage – Geplande werken).

Figuur 6: Inplantingsplan gelijkvloers (bron: opdrachtgever).

Figuur 7: Funderings- en rioleringsplan (bron: opdrachtgever).

Figuur 8: Inplantingsplan niveau +1 (bron: opdrachtgever).

Figuur 9: Voorgevel geplande ontwikkeling (bron: opdrachtgever).

Figuur 10: Achtergevel geplande ontwikkeling (bron: opdrachtgever).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

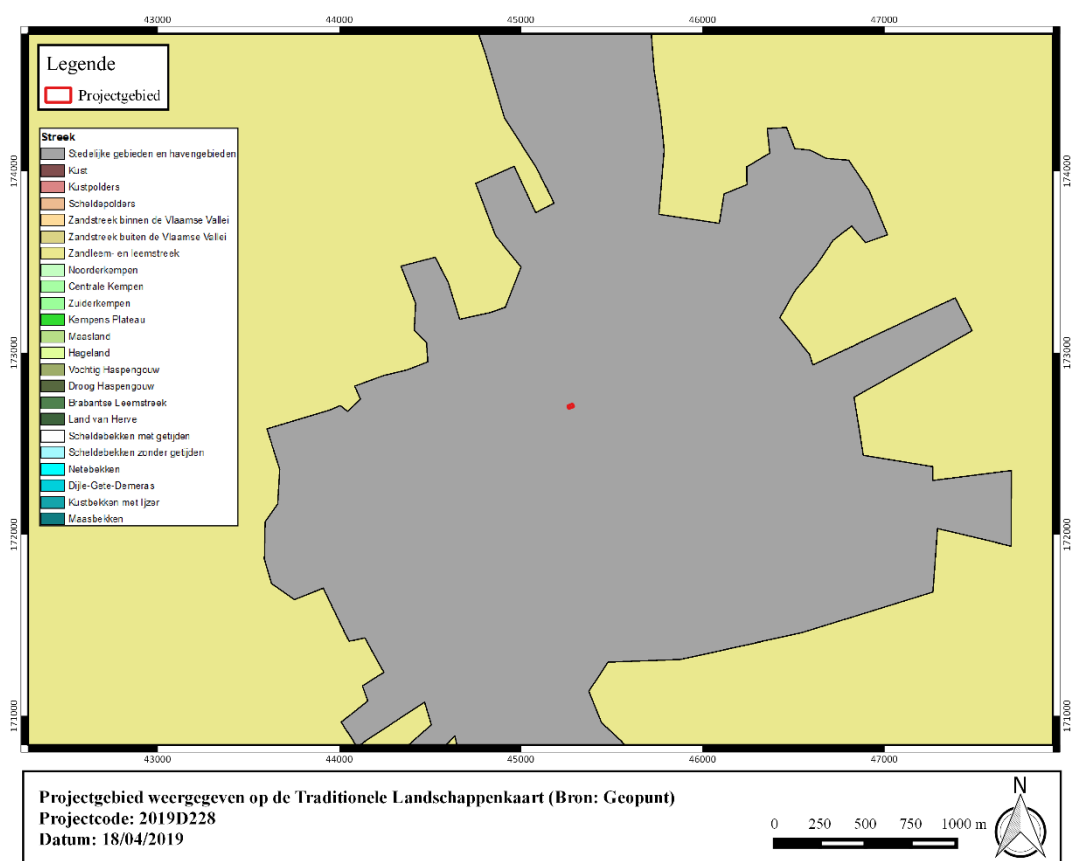
1.4.1.1 Landschappelijke situering

Het plangebied is gelegen binnen stedelijke gebieden en havengebieden.

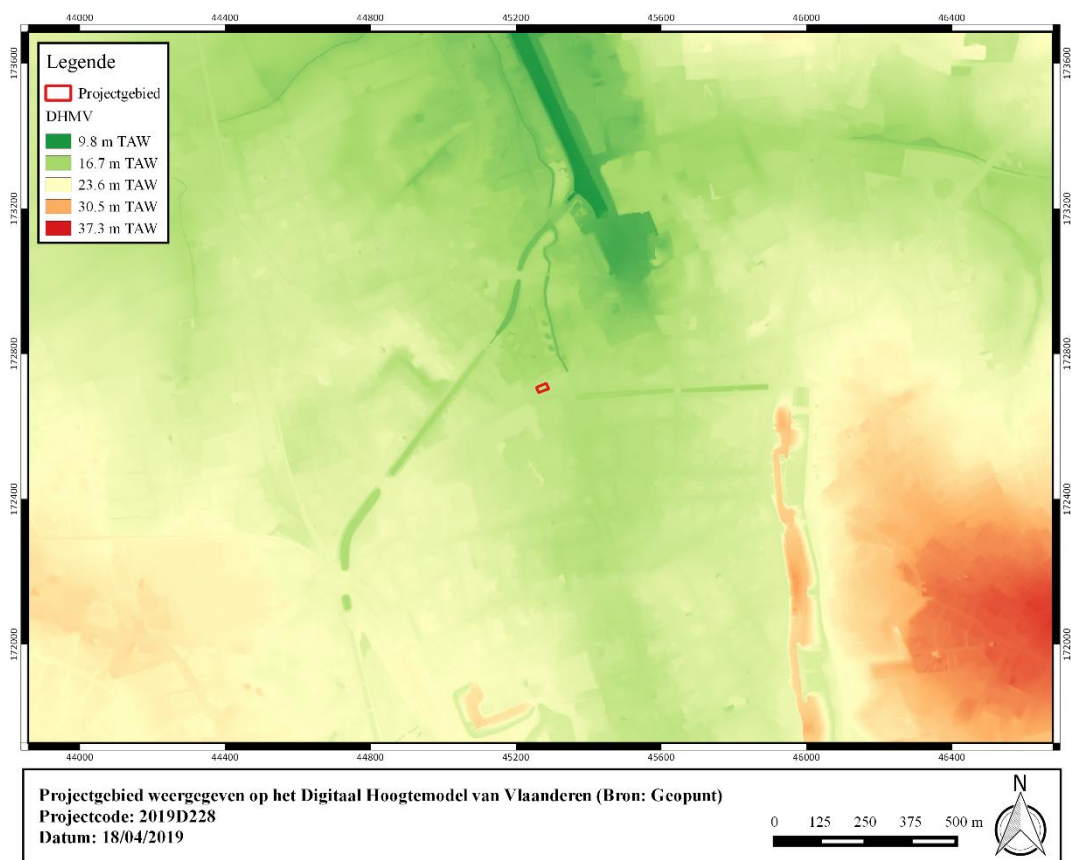
Ieper is gelegen ten noorden van de West-Vlaamse heuvels. Deze heuvelrij van de Vidaigneberg, Rodeberg, Scherpenberg en Monteberg-Kemmelberg vormt de natuurlijke waterscheidingslijn tussen het IJzerbekken in het noorden en het Leiebekken in het zuiden. Het landschap ten noorden van deze heuvelrij wordt gekenmerkt door steile hellingen met zuidwest-noordoost georiënteerde beekvalleien en een overgangszone naar het laagland van Poperinge en Ieper.

Het plangebied situeert zich op een hoogte van ca. 18.6 m TAW en kent een relatief vlak verloop. Het terrein is gelegen in de vallei van de Ieperlee. Hydrografisch is het projectgebied gelegen in het IJzerbekken met deelbekken Ieper-Ambacht.

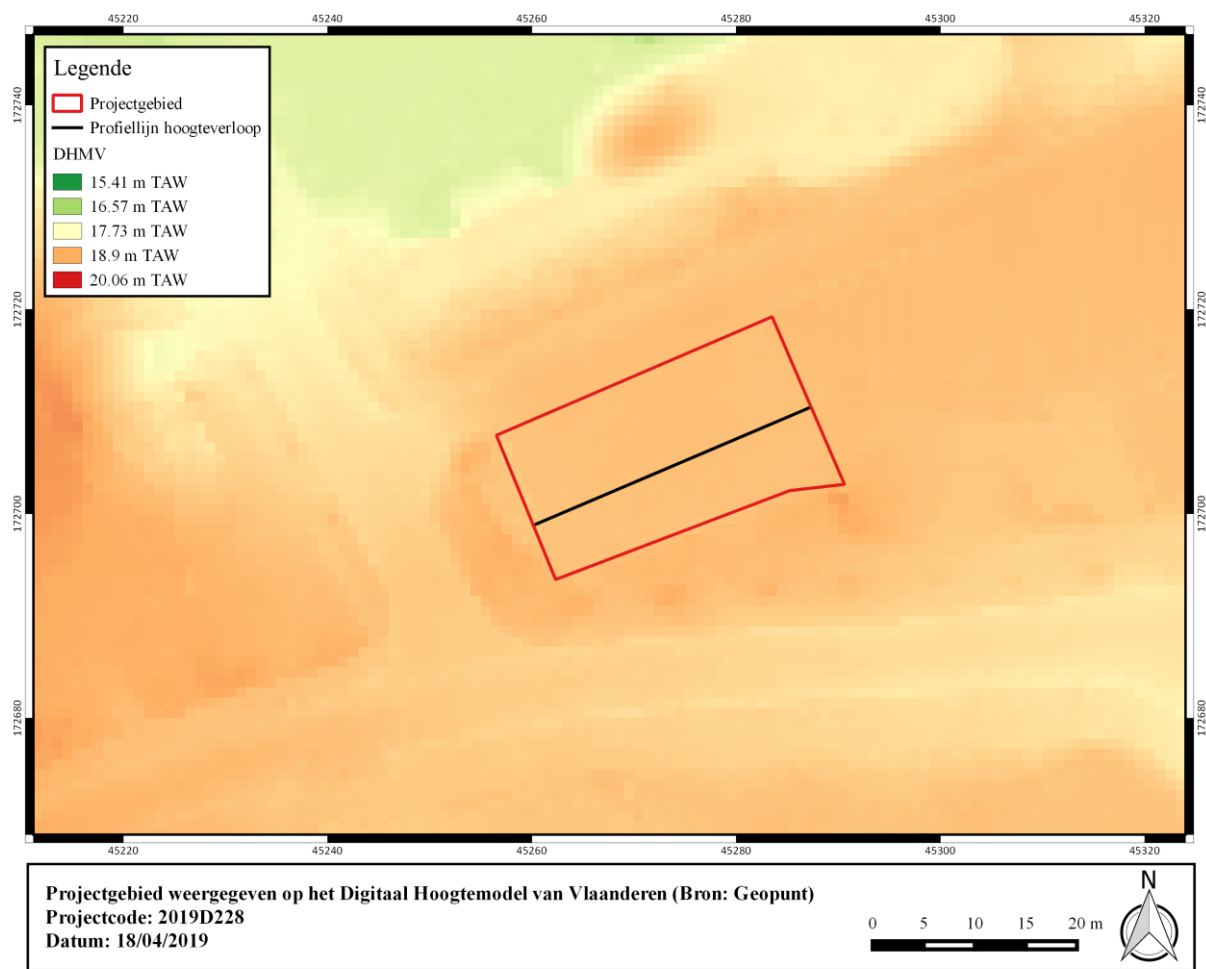

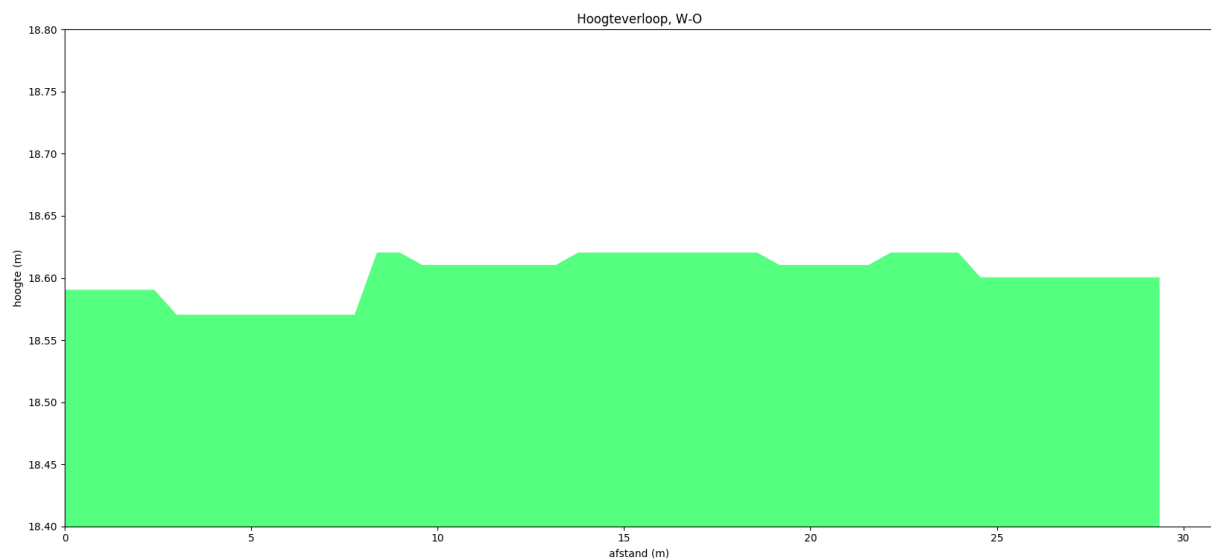
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

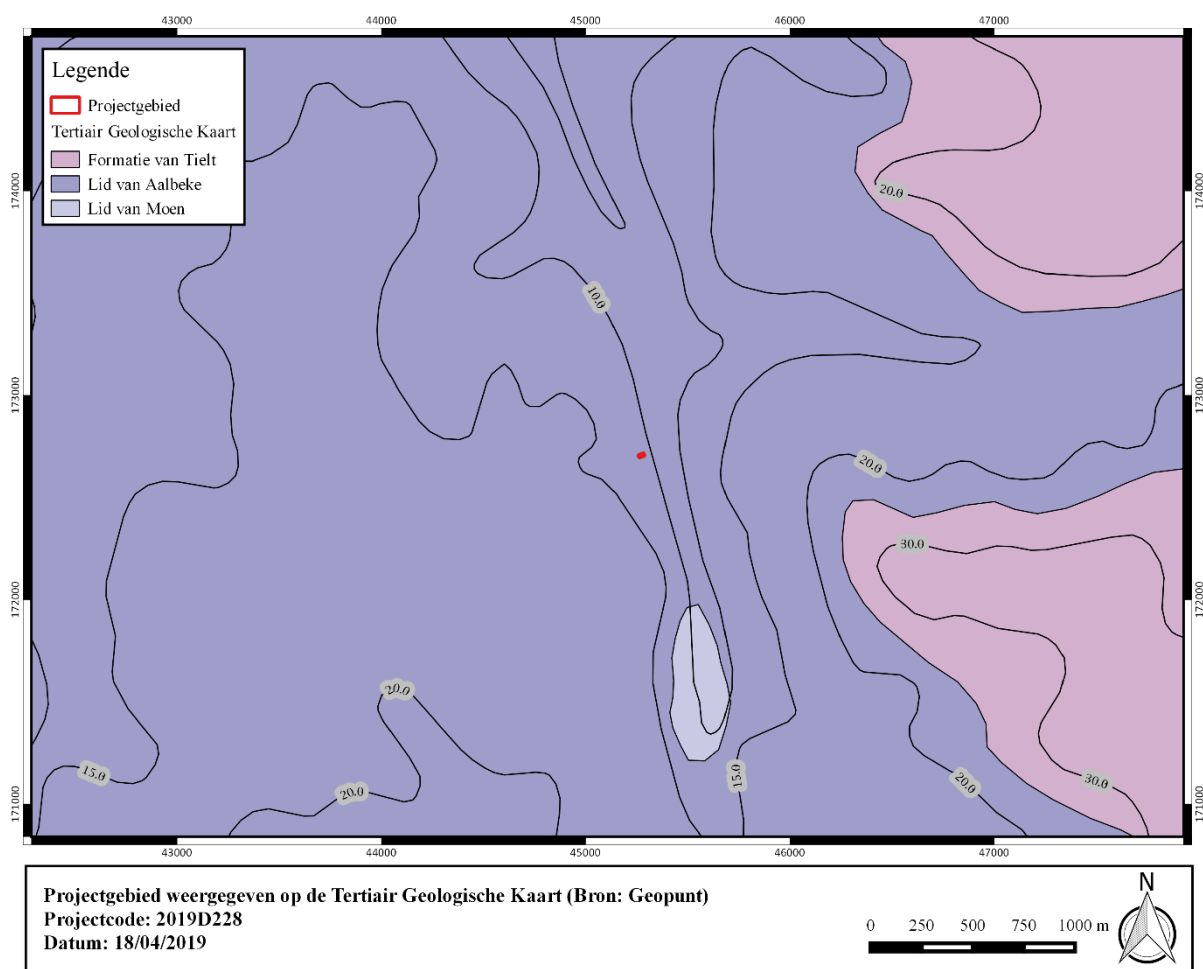

Figuur 14: Hoogteverloop, W-O (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Lid van Aalbeke (Formatie van Kortrijk). Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

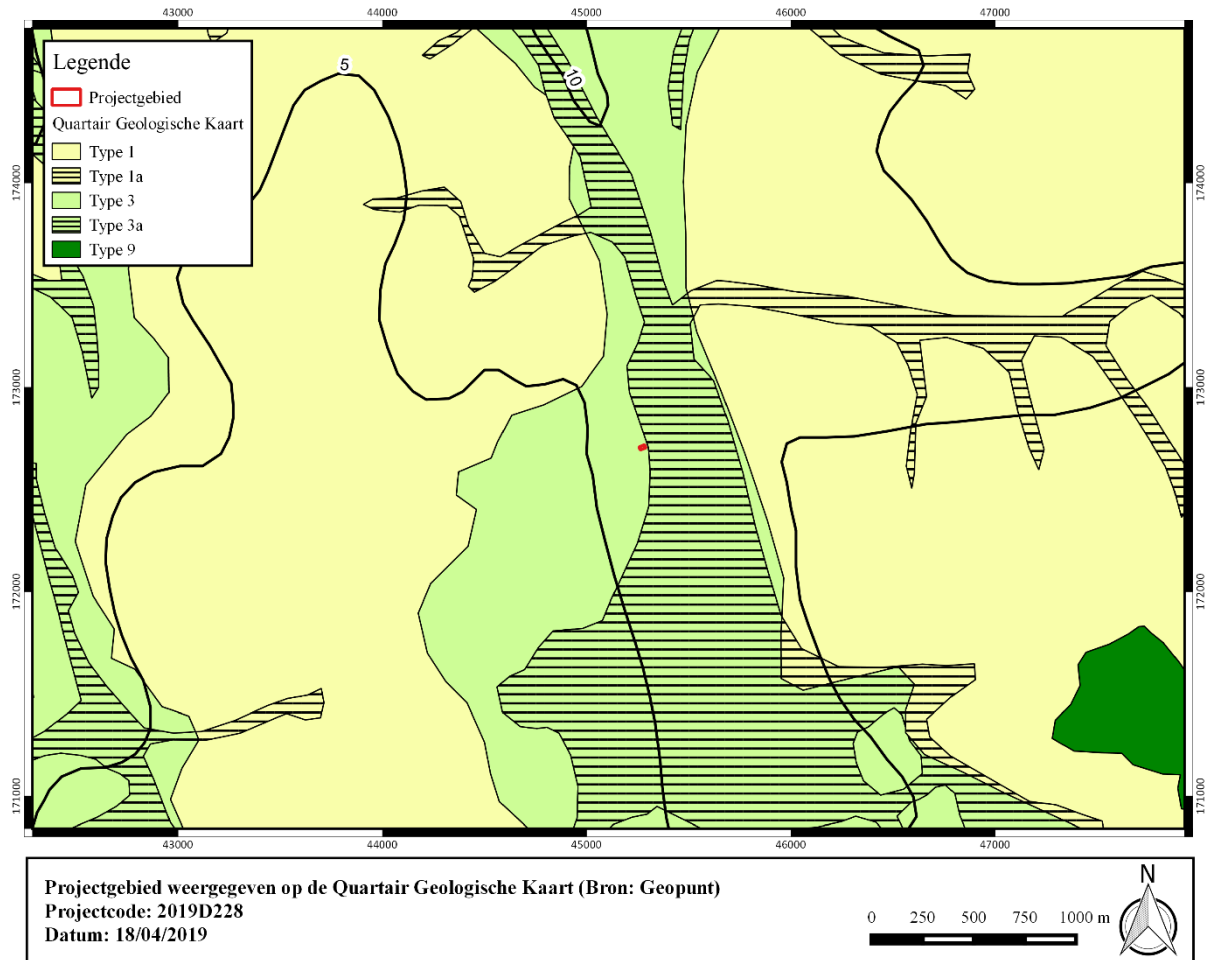
Het Lid van Aalbeke is een fjnsiltige homogene klei, afgezet in een rustig open-shelf milieu. Het manifesteert zich vaak als een grijze plastische klei die soms fossielen, zandsteenconcreties en laagjes grijs zand bevat. Deze klei wordt uitgebaat voor vervaardiging van bakstenen, dakpannen en siertegels.

Figuur 15: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het Quartair Type 3. Dit type bestaat uit een basis van fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zandleem tot leem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen bevatten van het Quartair.

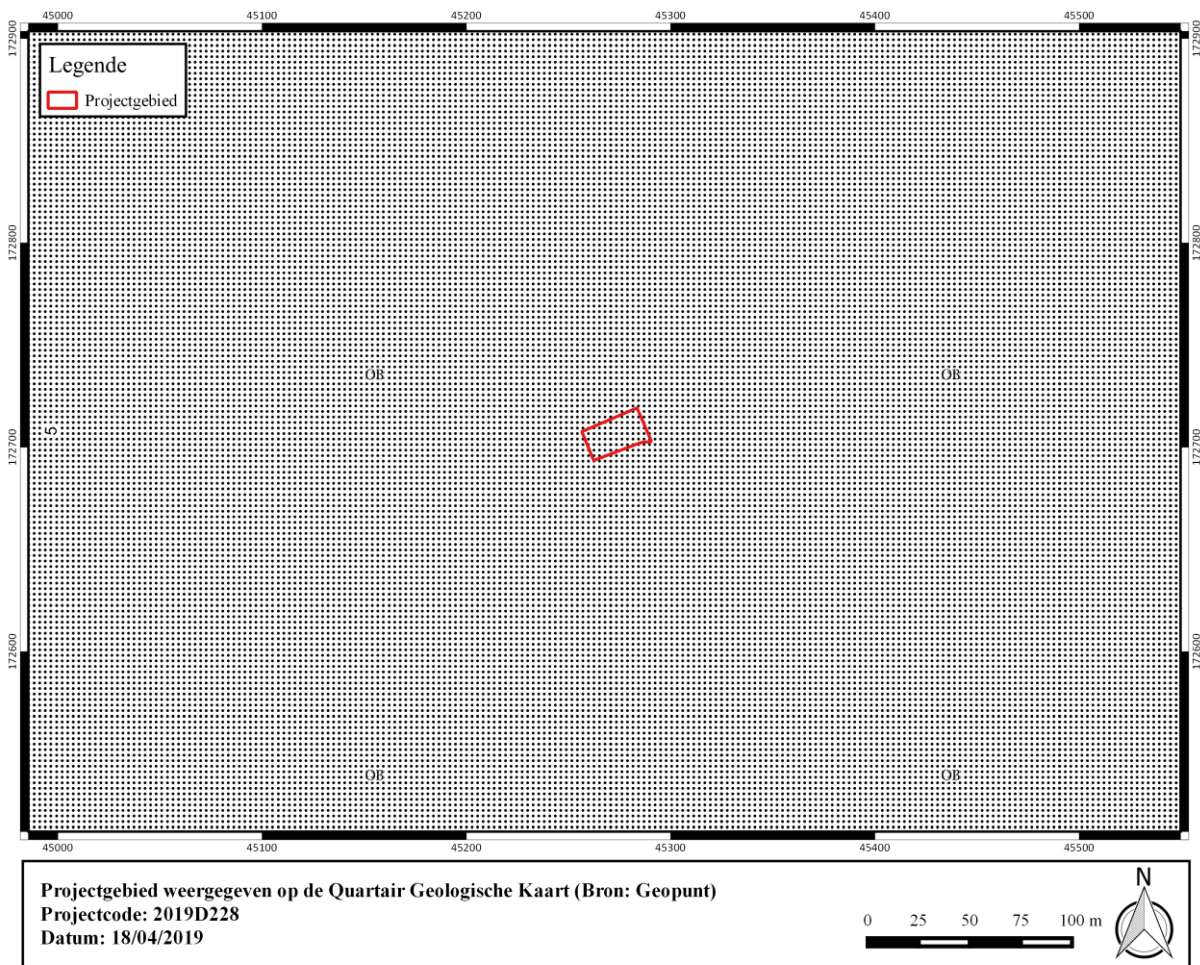

Figuur 16: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodenvormingsprocessen

Het bodemtype OB is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

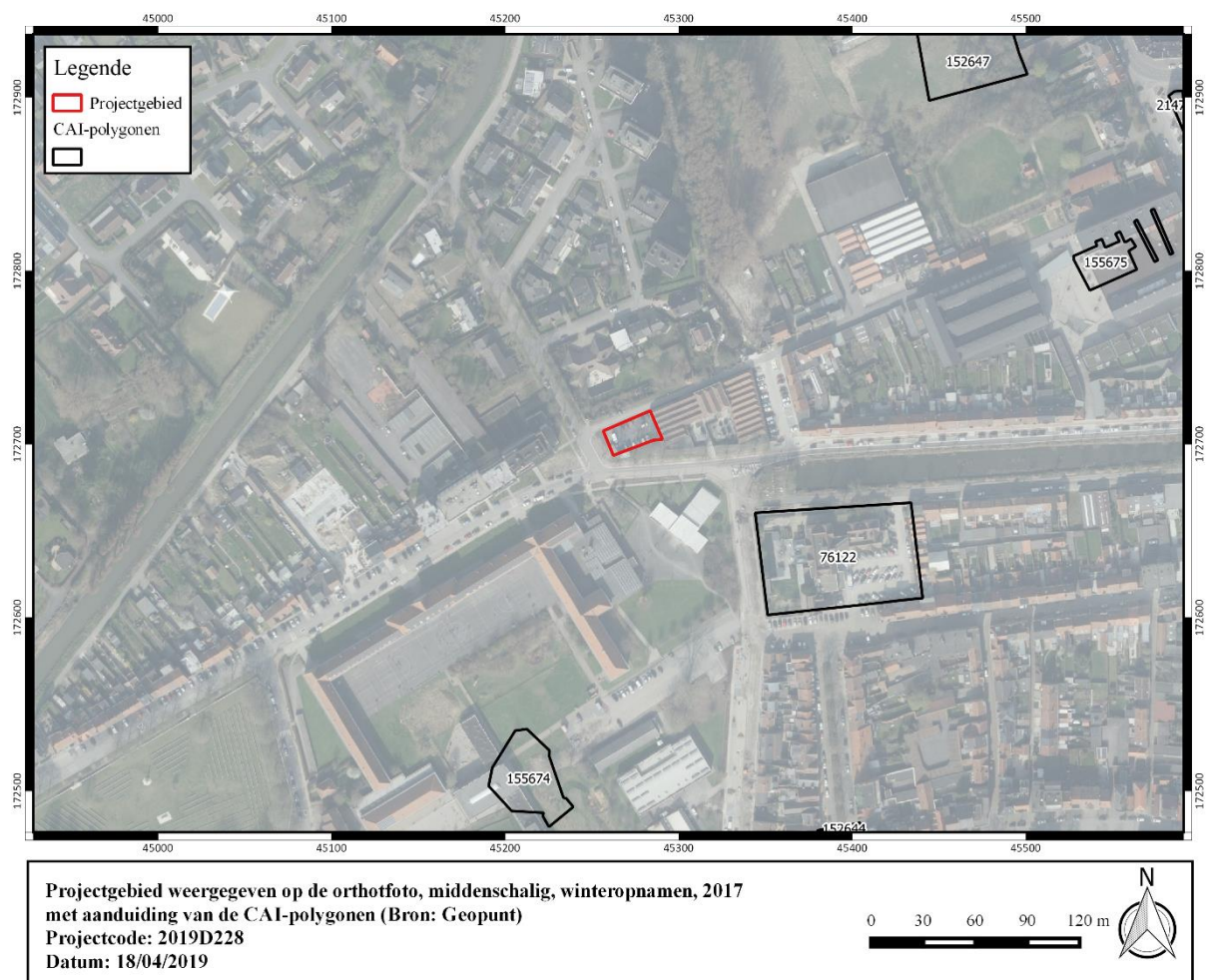

Figuur 17: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Binnen de contour van het plangebied zijn geen archeologische waarden gekend. Ca. 150 meter ten zuidoosten van het plangebied werden bij een opgraving in 1988 sporen blootgelegd van de 17^e-eeuwse Vaubanversterking. De muurkern bestond uit rode baksteen, de binnenzijde van de hoek was als een kazemat ingericht. Bij diezelfde opgraving is tevens een sluisconstructie aangetroffen.

Figuur 18: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 met aanduiding van de CAI-polygonen (Bron: Geopunt).

76122	Opgraving (1988); NK: 15 meter Late middeleeuwen: sluisconstructie waardoor het Ieperleed de stad verliet, opgebouwd uit zandsteen en baksteen – kleine aanlegkade 17^e eeuw: onderdeel (oostelijke hoek) van de Vauban-versterking (doorgang in een bastion van de nieuwe vestingsmuur opgenomen) de muurkern bestaat uit rode baksteen, de binnenzijde van de hoek was als een kazemat ingericht Bron: Termote, J. 1990: Het stadsarcheologisch onderzoek te Ieper in 1988-1989, in Westvlaamse Archaeologica, 6, 3.
-------	--

152647	Indicator cartografie; NK: 250 meter Late middeleeuwen: begijnhof
155674	Onbepaald; NK: 15 meter Nieuwe tijd: resten van een bastion (twee parallelle muren met ertussen een aarden wal) en kazematten
155675	Opgraving (2006); NK: 150 meter Late middeleeuwen: gracht - hoek van een gracht van het hoornwerk (doorsnijdt andere laatmiddeleeuwse en postmiddeleeuwse sporen) – beschoeide gracht van een mestkuil – artisanale zone 17^e eeuw: gebouw plattegrond – gekasseide weg van 8 meter met daarnaast een bakstenen riolering Onbepaald: menselijk skelet – hoefijzervormige oven en bijgebouwtje Bron: Dewilde, M. & Wyffels, F. 2007: Ieper-Kattenkerkhof: enkele archeologische waarnemingen (W.-Vl.), Archaeologia Mediaevalis 30, 59.

1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

In 1988-1989 voerde toenmalig stadsarcheoloog Johan Termote een systematisch historisch-geografisch en -topografisch onderzoek van de binnenstad Ieper uit. Gegevens uit historische, iconografische, bouwhistorische en geofysische onderzoeken werden samengebracht en aangevuld met microtopografische gegevens en boorgegevens. Dit onderzoek leverde heel wat nieuwe gegevens op m.b.t. de ruimtelijke ontwikkeling van de binnenstad.

Figuur 19: Microtopografische kaart met aanduiding van het alluvium en het projectgebied (Termote, 1990, fig.2).

De stad Ieper ontstond op de rechteroever van de rivier de Iepere, die ontspringt op de Lindenhoek ten zuiden van de Kemmelberg³. De vallei waarin de Iepere stroomde was aanvankelijk vrij nauw, maar ter hoogte van het Zaalhofplein en de huidige markt werd de vallei breder.⁴ Aan oostzijde van deze vallei kwam een vlakke zandleemrug voor; vermoedelijk moet de vroegste bewoning hier gesitueerd worden.

De oudste vermelding van de *Villa Yprensis* gaat terug tot 1066, maar er zijn aanwijzingen dat de nederzetting teruggaat op een Karolingische *fiscus*⁵. De kern van de *villa*, de *curtis*, lag in de bocht van de Iepere, nabij de kruising van de Elverdingestraat en de Lange- en Korte Meersstraat. De lokalisatie van de gracht rond de *curtis* en het aanpalende neerhof kon aan de hand van boringen vrij nauwkeurig bepaald worden. Vermoedelijk gaat de grafelijke motte, ten noorden van de markt, terug tot deze *curtis*.

³ CORNILLIE 1950, 19.

⁴ TERMOTE 1990, 68.

⁵ TERMOTE 1990, 68.

1. Curtis: centrum van de bedrijvigheid van de villa
2. Neerhof met de Sint-Maartenskerk
3. Sceувelgracht
4. Semi-circulair domein, omgeven door een gracht
5. Semi-circulaire *portus* rond de Sint-Pieterskerk
6. Sint-Jacobskerk
7. Het Zaalhof
8. Neerhof van het Zaalhof
9. Grafelijke motte

Figuur 20: Ieper tijdens de 11e en 12e eeuw (MUS, 1998, fig. 2). Het plangebied situeert zich precies ten noorden van deze uitsnede, allicht ter hoogte van de oorspronkelijke stroombedding van de Ieperlee.

In de tweede helft van de 11de eeuw bestaan twee duidelijke kernen: de grafelijke *villa* met als kern de motteversterking en de Sint-Maartenskerk en daarnaast de *portus* (handelsnederzetting) gesitueerd rond de Sint-Pieterskerk. De handelsnederzetting ontwikkelde zich in de loop van de 10de eeuw en is reeds in 1127 verdedigd door een gracht. O. Mus beschrijft de interne structuur van de *portus*, waarvan de oppervlakte ca. 7 ha bedroeg⁶. De handelsnederzetting was toegankelijk via 2 poorten: de Noordpoort (in de Rijselstraat ter hoogte van de Kliniek der Zwartzusters) en de Zuidpoort (in de Rijselstraat nabij de Beurzestraat). Ten westen van de Sint-Pieterskerk liep ter hoogte van de huidige Rijselsestraat, op de rand van de hoge zandleemrug, een noord-zuidverbinding die de handelsnederzetting in 2 zones verdeelde. In het westen situeerden zich de commerciële en de bestuurlijke elementen. Het gaat om het marktplein en quasi recht tegenover de kerk de molen, de kraan en het vleeshuis. Nabij de Ieperlee stonden de pakhuizen met een aanlegplaats voor kleine schepen aan het einde van de Tegelstraat.

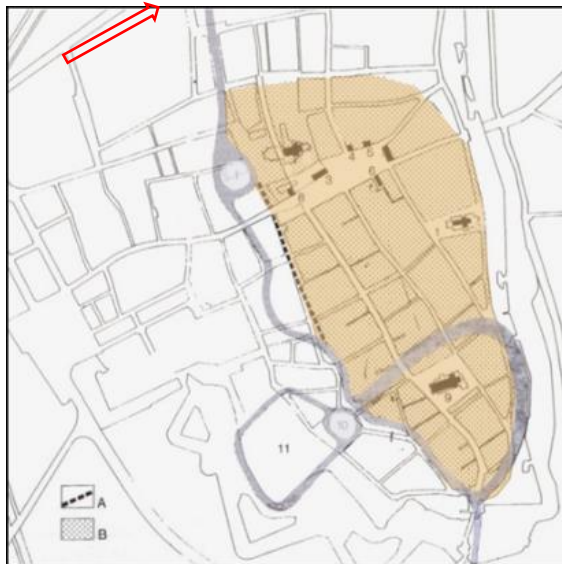
De opgave van de grafelijke versterking ten voordele van het nieuwe handelscentrum leidt tot een conflict, dat uiteindelijk in het nadeel van de Sint-Pieters *portus* beslecht wordt⁷. Aan de westzijde van de Iepere, in de onmiddellijke nabijheid van de Sint-Pieters *portus*, wordt een nieuwe grafelijke versterking opgericht. Deze vormt de kern van het latere Zaalhof.

Tussen 1128 en 1324 breidt de stad Ieper zich sterk uit: de grote bloei van de lakenindustrie leidde tot een grote bevolkingsgroei. In een eerste fase wordt de ruimte tussen de oorspronkelijke grafelijke versterking en de Sint-Pieters *portus* opgevuld, m.a.w. de terreinen ten oosten van de Iepere.⁸ Belangrijkste assen zijn het Schipleet aangelegd in het eerste kwart van de 12de eeuw, de Rijselsestraat en de Meensestraat.

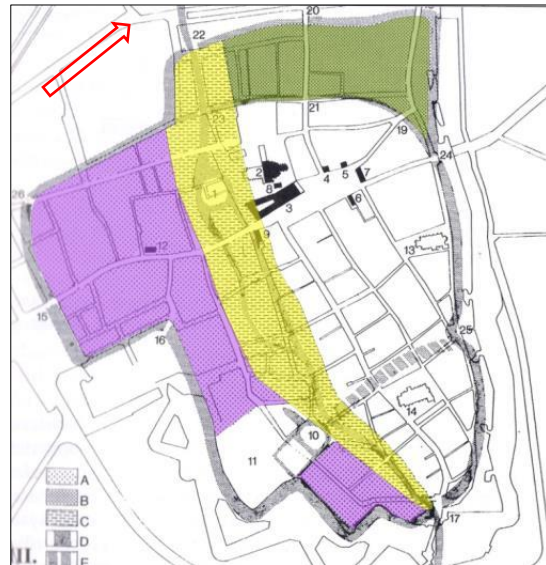
⁶ MUS 2010, 27-30.

⁷ TERMOTE 1990, 68.

⁸ TERMOTE 1990, 68.

Figuur 17: Ieper tijdens het tweede kwart tot het einde van de 13de eeuw. Het projectgebied situeert zich ten noorden van deze kaartuitsnede (Termote, 1990, fig. 3-II)

Figuur 18: Ieper tijdens de 13^e eeuw, met aanduiding van het projectgebied (Termote, 1990, fig. 3-III)

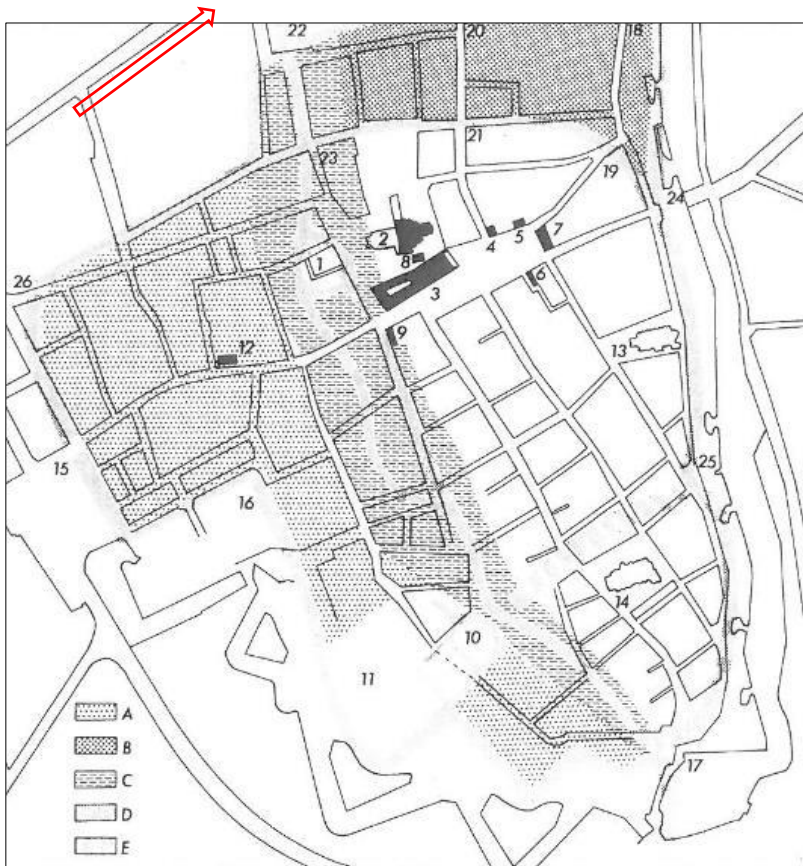
In het eerste kwart van de 13de eeuw worden ook de arealen ten westen van de Iepere verkaveld en geleidelijk ingenomen⁹. Het gaat om de terreinen ten noorden van de Boterstraat, ten noorden en ten zuiden van het Zaalhof (paars). In de eerste helft van de 13de eeuw wordt ook het alluvium van de Iepere bouwrijp gemaakt (geel). In de tweede helft van de 13de eeuw, vermoedelijk nog voor 1285, wordt ook het gebied ten noorden van de Surmont de Volsberghe-sstraat en de H. Cartonstraat binnen de stadsverdediging opgenomen (groen)¹⁰. De verdediging bestond in deze fase uit aarden wallen; enkel de stadspoorten waren opgebouwd uit (bak)steen¹¹.

⁹ TERMOTE 1990, 68.

¹⁰ TERMOTE 1990, 68.

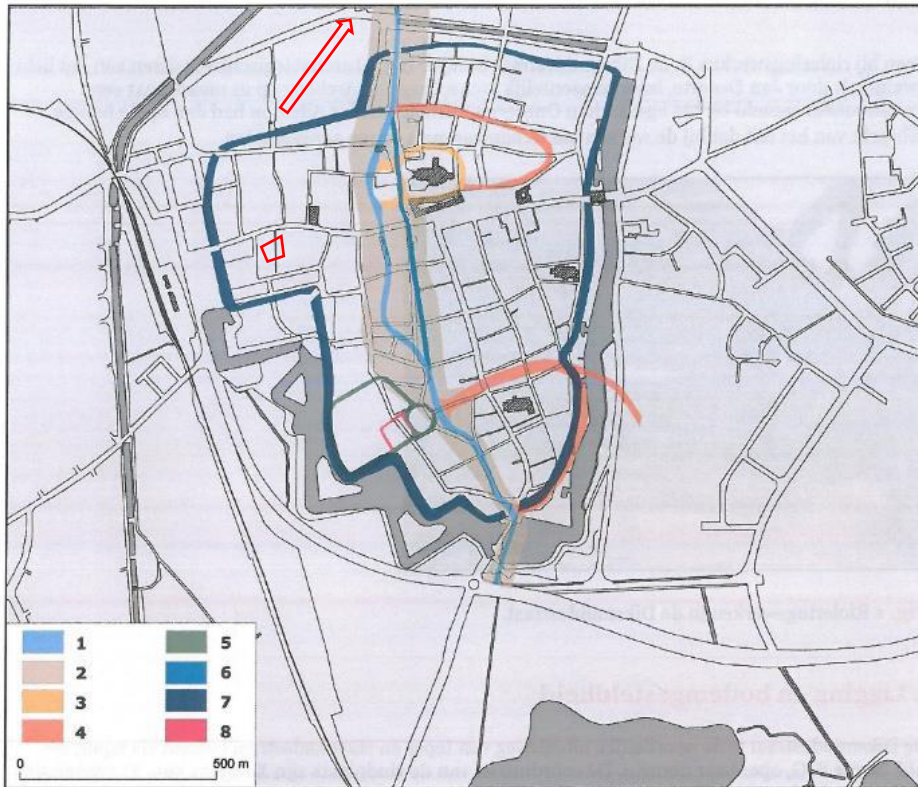
¹¹ TERMOTE 1992, 221-224.

Figuur 21: Ieper in de 13e eeuw (Mus, 2010, 41).

- A. Stedelijk gebied, verkaveld en bewoond sinds het eerste kwart van de 13de eeuw
- B. Stedelijk gebied, verkaveld en bewoond sinds het tweede kwart van de 13de eeuw
- C. Bouwgrond gecreëerd door de ophoging van het terrein voor 1250
- D. Grachten gegraven tussen 1214 en 1300
- E. Opgehoogde grachten

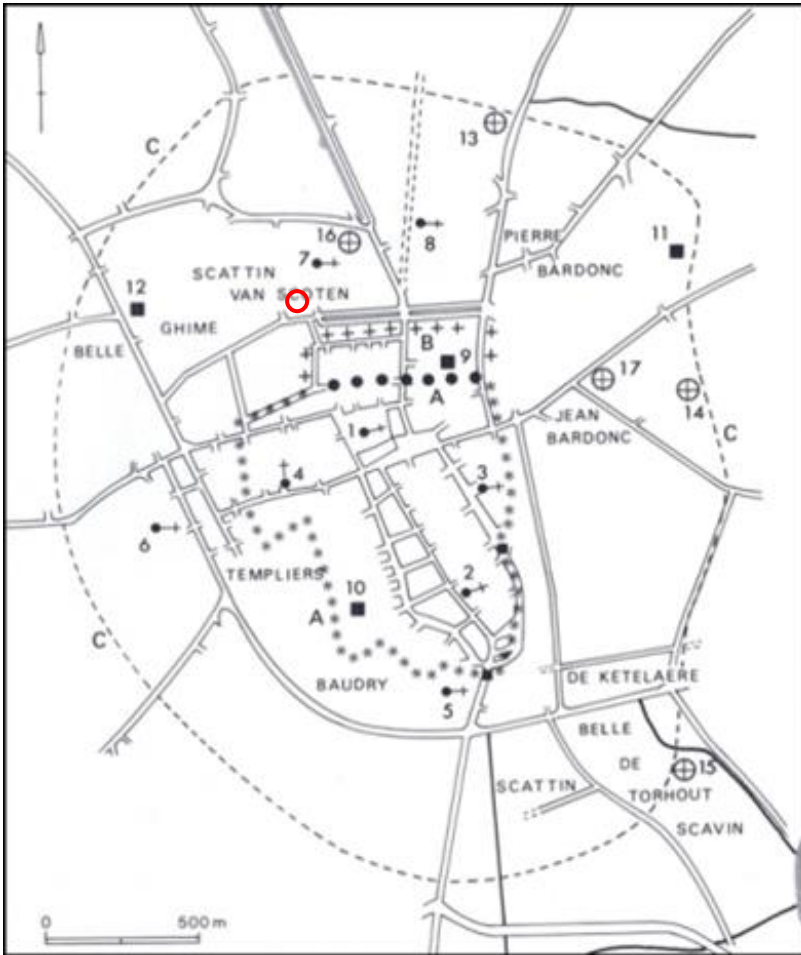
Figuur 22: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). Legende: 1. Ieperlee; 2. Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3. Sint-Maartensmotte en neerhof, 11B; 4. Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw). Het plangebied (aangeduid met rode pijl) situeert zich buiten de stadskern, vermoedelijk ter hoogte van de vallei van de Ieperlee.

Ook M. Dewilde situeert het plangebied buiten de omwalling van de eerste helft van de 13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). In het rapport dat opgemaakt werd n.a.v. de registratie van de Diksmuidepoort beschrijft M. Dewilde dat bij de omwalling van de stad in de eerste helft van de 13de eeuw (vanaf 1214) een groter areaal werd ingenomen¹². De noordelijke uitbreiding moet volgens hem niet als een aparte fase, beëindigd voor 1285, beschouwd worden, maar als een brede omwallingsbeweging (1214-1267).

Het onderzoeksterrein situeert zich op basis van bovenstaande reconstructiekaarten buiten de historische stadskern van Ieper. Precies ten zuiden van het plangebied situeerde zich de Boezingepoort.

Vermoedelijk liep de vallei van de Ieperlee oorspronkelijk doorheen het plangebied. De lager gelegen vallei van de Ieperlee werd (althans binnen de stadskern) vanaf 1250 opgehoogd, waarna het terrein in aanmerking kwam voor bebouwing. Op heden dwarst de Ieperlee Ieper van noord naar zuid als een overwelfde waterloop. De originele laatmiddeleeuwse open bedding van de waterloop wordt opnieuw zichtbaar vanaf de Weverijstraat, precies ten oosten van het plangebied.

¹² DEWILDE 2015.

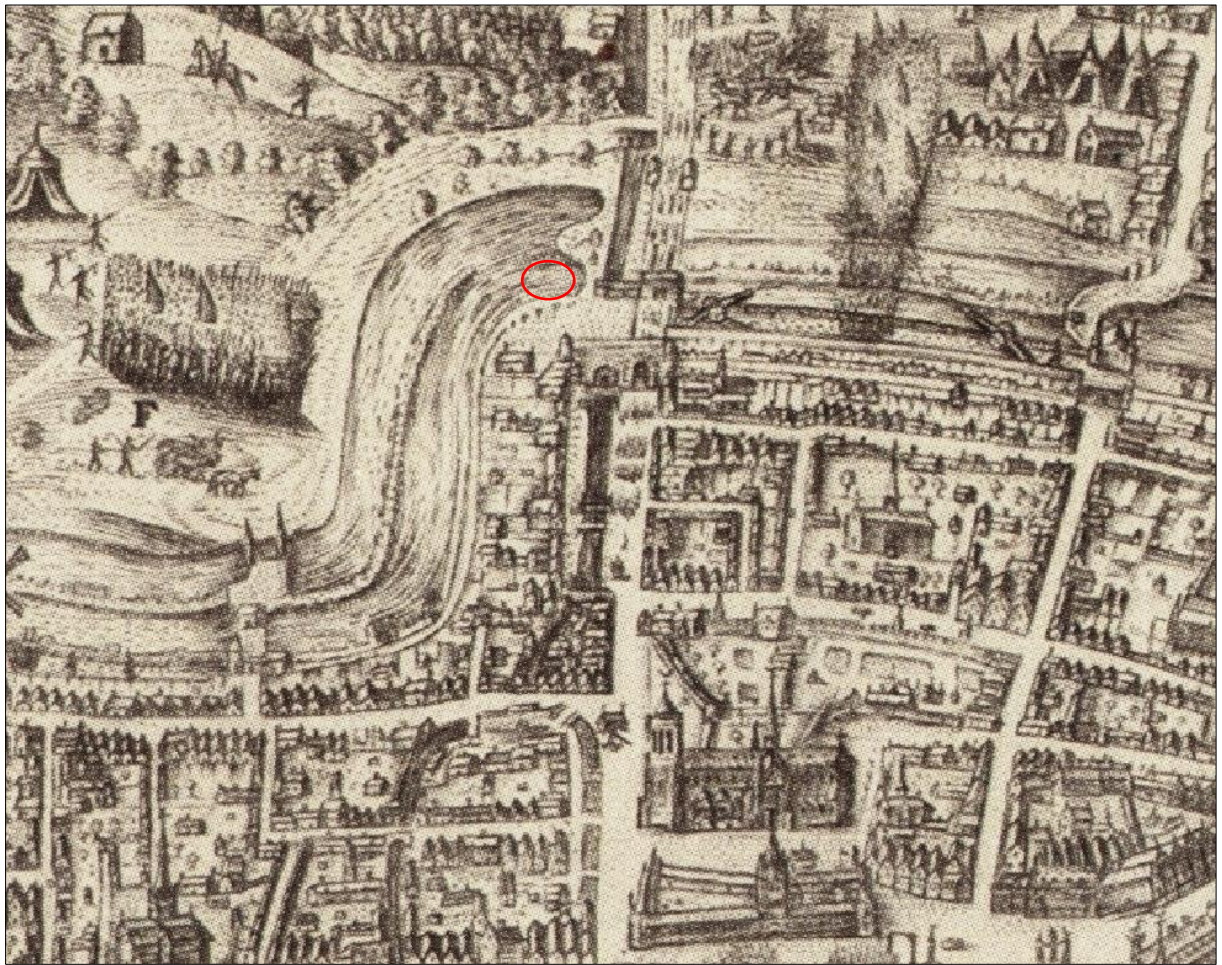

Figuur 23: Ieper en buitenwijken tijdens de 13e eeuw (Mus, 1998, figuur 4).

Het plangebied situeert zich voor 1383 ter hoogte van de zogenaamde buitenparochies van Ieper, meer bepaalde binnen de parochie Onze-Lieve-Vrouw ten Brielen, die werd opgericht in 1095. Precies ten noorden van het plangebied situeert zich een kerk. Zoals gesteld had Ieper zich tegen het einde van de 12e eeuw ontpopt als dé textielhoofdstad van Vlaanderen. Ook gedurende de 13e eeuw bleef die economische groei zich manifesteren in stadsuitbreiding, maar vanaf het midden van de eeuw vooral buiten het keurslijf van de omwalling, want de binnenstad bleek volgebouwd. Hierop ontstonden de buitenwijken met nieuwe parochiekerken.

In 1383 vond het beleg van Ieper plaats, die een culminatiepunt vormde in een voor Ieper zeer gewelddadige 14^e eeuw. Deze belegering door de Engelsen en de Gentenaars (in het kader van de spanningen met Frankrijk) sloot een fase uit de Ieperse geschiedenis af. De schade aan de stad en de omgeving was enorm. De buitenwijken, die in 1303 nochtans met *uiterste vesten* waren omgeven, werden totaal verwoest.

Op het plan van Guillaume Du Thielt situeert het plangebied zich precies ten noorden van de Boezingepoort, ter hoogte van de volmiddeleeuwse stadsgracht. Deze stadsverdediging dateerde uit 1213-1214 en werd gerealiseerd onder auspiciën van gravin Johanna van Constantinopel en Ferrand. Ze bestond uit een dubbele gracht met achterliggende aarden wal.

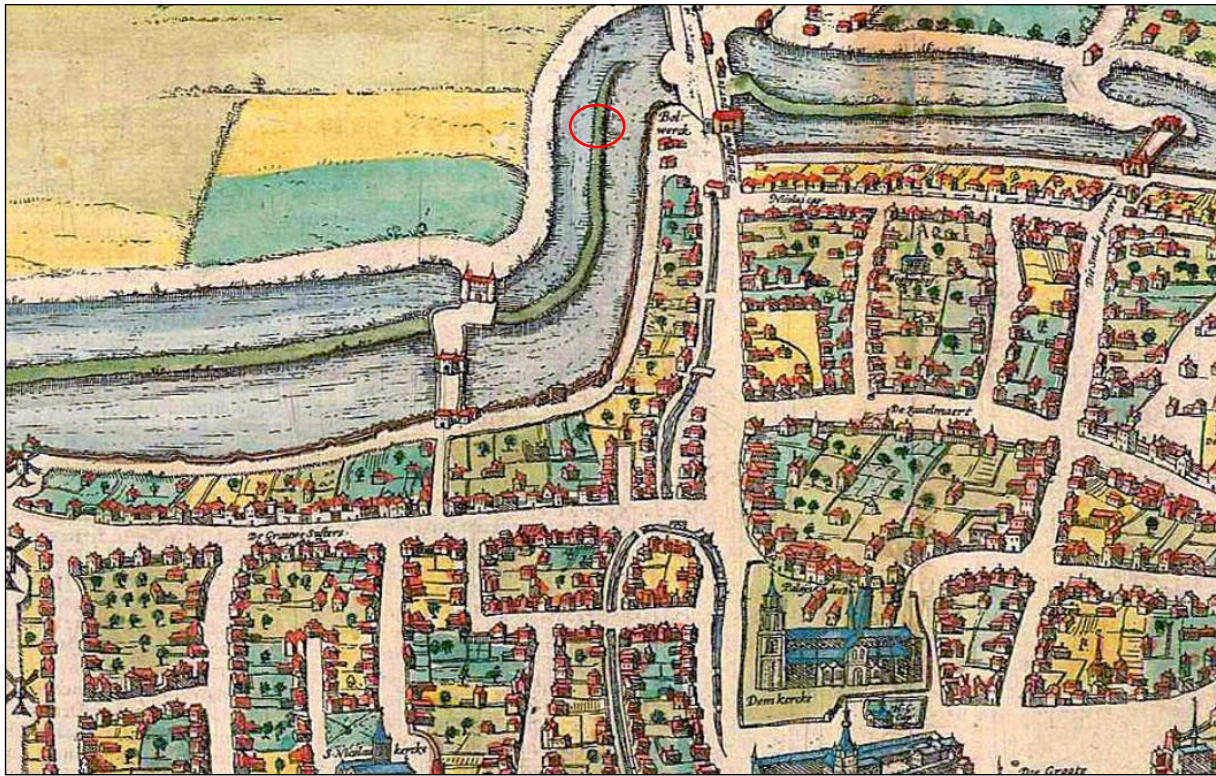

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op het plan van Guillaume Du Thielt, 1610, naar een kopie van 1383 (bron: Stadsarchief Ieper);

Na het beleg van Ieper nam Filips de Stoute het initiatief om de oude, aarden wallen te vervangen door bakstenen muren. Deze nieuwe stadsomwalling is bekend onder de naam 'Bourgondische omwalling'. Deze versterking kwam tot stand tussen 1388 en 1414. De dubbele omgrachting, kenmerkend voor de 13de-eeuwse omwalling, bleef behouden, maar werd voorzien van een ononderbroken, stenen muur (4,5 km). Deze muur was grotendeels - de oostzijde uitgezonderd- voorzien van ronde en halfronde torens.

De Bourgondische omwalling is duidelijk te zien op de kaart van Braun & Hogenberg uit ca. 1575. In 1552 legde men voor de Boezingepoort en de nabijgelegen Ieperlee een aantal schansen aan. De Spanjaarden bouwden in 1578 een groot aantal ravelijnen buiten de stadsmuren. Omstreeks 1640 begon met aan de bouw van de sluis van Boezinge.

Anno 1670 was de vesting Ieper al aanzienlijk uitgebouwd, zoals te zien op Figuur 27. Vermoedelijk snijdt het plangebied in deze periode deels een gracht, deels een glacis aan.

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de kaart van Braun & Hogenberg, ca. 1575 (Bron: Stadsarchief Ieper).

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op het plan van Vedastus Du Plouich, ca. 1649 (Bron: Stadsarchief Ieper).

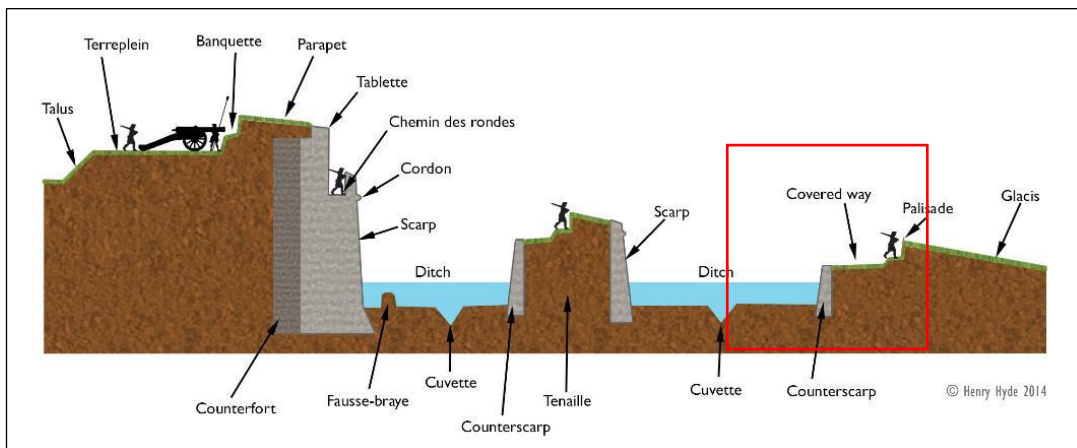

Figuur 27: Ieper in 1670 (bron: Stadsarchief Ieper).

In 1678, tijdens één van zijn vele oorlogen, belegerde en veroverde Lodewijk XIV de stad. Meteen ging de Franse ingenieur, Sébastien Le Prestre de Vauban, aan het werk en ontwierp voor Ieper een vernieuwde versterking volgens het moderne gebastioneerde systeem.

Om de stad Ieper te versterken werkte Vauban drie projecten uit, enkel de eerste twee werden uitgevoerd. Het eerste project behelsde het behoud van de bestaande, hoofdzakelijk Bourgondische omwalling zoals die door de Spanjaarden werd achtergelaten; Langs de buitenkant voorzag hij drie hoornwerken, twee contregardes en een ruim aantal lunetten. Rondom het geheel werd een bedekte weg met traversen en glacis aangelegd. Het plangebied situeert zich na dit eerste project vermoedelijk ter hoogte van een gracht, contrescarpe, bedekte weg, palissade en glacis.

Bij het tweede project (1684) werd nog een vierde hoornwerk toegevoegd, alsook een aantal voorwerken zoals tenailles, demi-lnes, contregardes en lunetten. Voor het plangebied blijft de toestand ongewijzigd.

Figuur 28: Voorbeeld doorsnede Vaubanversterking met vermoedelijke locatie projectgebied (Bron: Henry Hyde 2014).

Figuur 29: Projectgebied bij benadering weergegeven op het plan van Ieper met het eerste project van Vauban, 1678 tot 1684 (bron: Stadsarchief Ieper).

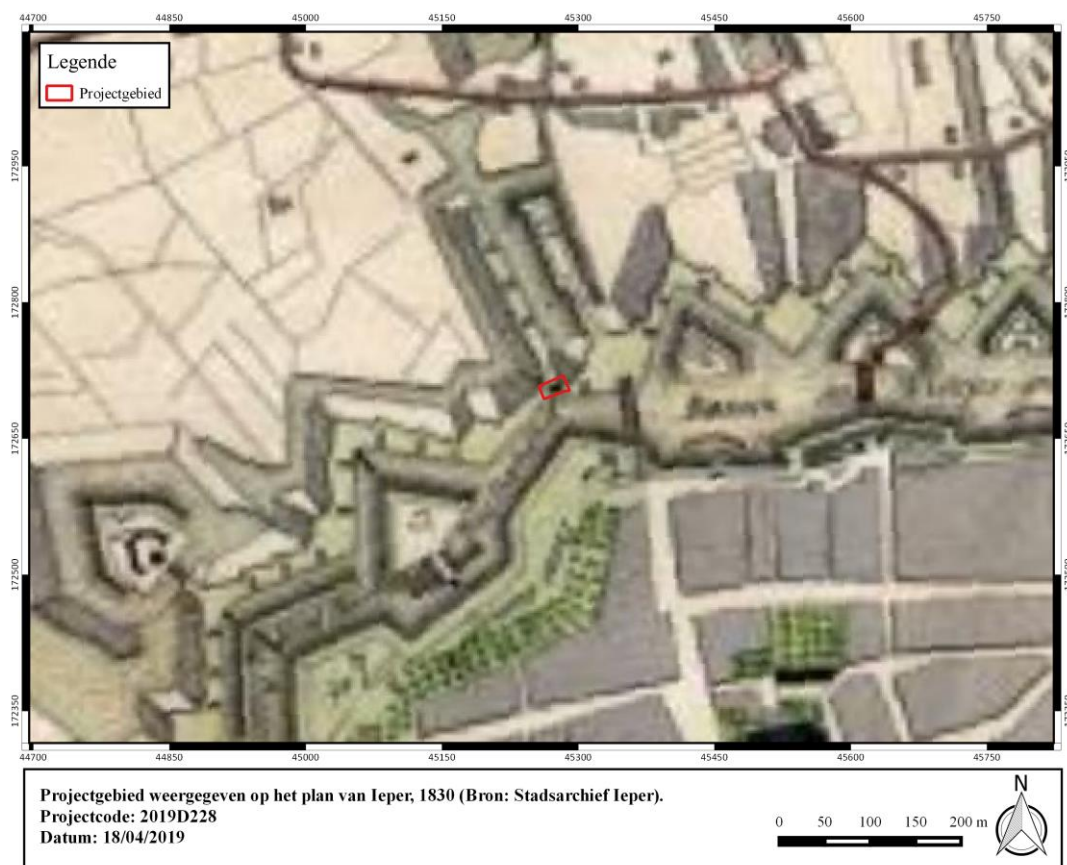

Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

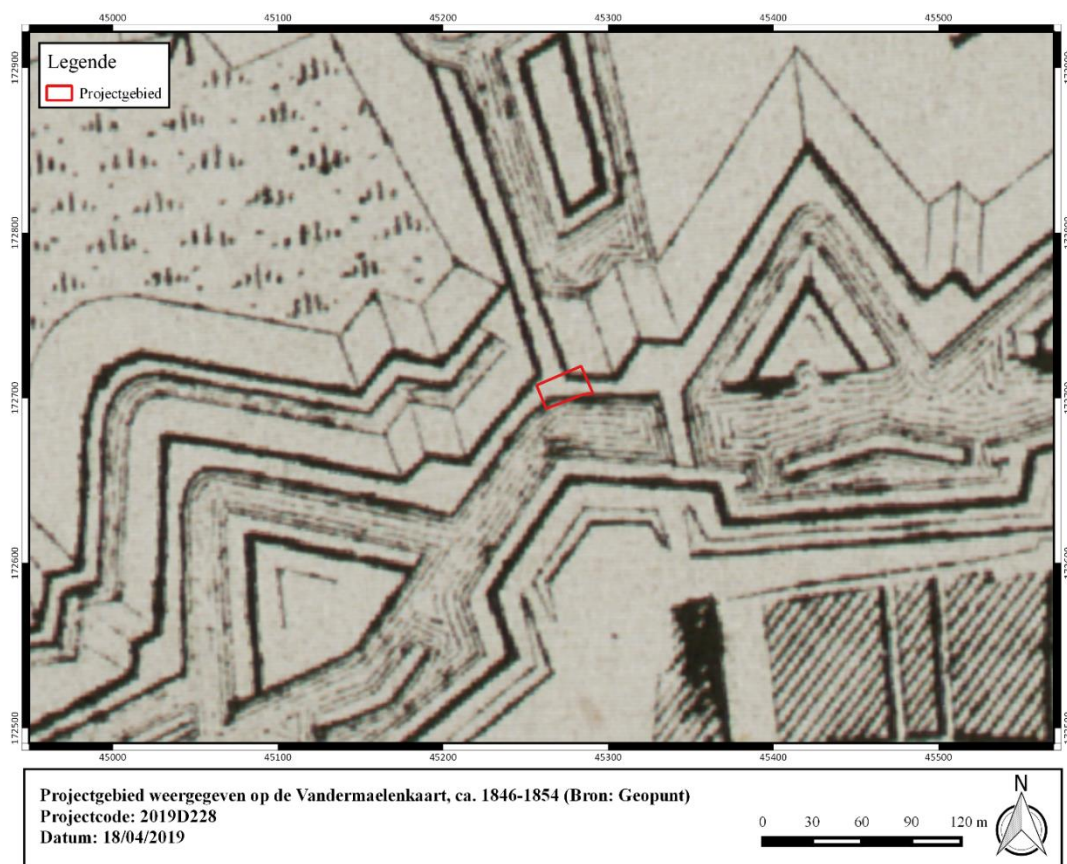
Omwille van de enorme kostprijs gaf Jozef II opdracht om de vesting te ontmantelen. Vanaf 1794 begon echter een nieuwe Franse overheersing die zou duren tot 1814. De nederlaag van Napoleon in Waterloo hertekende de kaart van Europa en Ieper werd na het verdrag van Wenen onderdeel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Onder het Hollandse bewind kreeg Ieper weer een strategische rol. De versterkingen werden grondig hersteld en vernieuwd. De Hollanders bouwden met gele bakstenen, terwijl Vauban indertijd de lokale, roodbakkende klei gebruikte. Tot 1830 werd doorgewerkt om de vesting Ieper te herstellen.

Op het plan van 1830 en de topografische kaart van Vandermaelen situeert het plangebied zich ter hoogte van een samenloop van twee bedekte wegen. Precies ten zuiden situeert zich een gracht.

Op het plan van 1856 is de vesting Ieper quasi volledig ontmanteld. Het plangebied situeert zich precies ten noorden van een stadsgracht, waarvan het verloop nu gelijkloopt met dat van de Plumerlaan. Het oorspronkelijk verloop van deze gracht is nog steeds te zien aan de locatie van de Kasteelbeek. Ook het tracé van de Weverijstraat is reeds duidelijk waarneembaar.

Figuur 32: Projectgebied weergegeven op het plan van Ieper, 1830 (Bron: Stadsarchief Ieper).

Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, ca. 1848-1854 (Bron: Geopunt).

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op het plan van Ieper, 1856 (Bron: Stadsarchief Ieper);

Gedurende de Eerste Wereldoorlog kent de stad Ieper nagenoeg een totale verwoesting, hoewel ze buiten de frontlijn lag. Ter hoogte van Ieper vormde de noord-zuid-frontlijn een deels om de stad lopende oostelijke bocht, de zogenaamde 'Ypres Salient'. Dit gebied vormde samen met de IJzer het kernstuk van de stellingoorlog. Ieper werd als belangrijk knooppunt van het door de geallieerden ingenomen hinterland het doelwit van groots opgezette Duitse aanvallen. De loopgravenkaart toont aan dat er zich een ruim aantal WO 1-relicten situeren in de nabije omgeving van het onderzoeksterrein. Vermoedelijk wordt het zuidelijk deel van het plangebied aangesneden door spoorlijninfrastructuur. Het noordelijk deel van het plangebied is quasi integraal bebouwd. Deze bebouwing is nog zichtbaar tot de orthofoto van 2000-2003 en betreft een weverij met arbeiderswoningen.

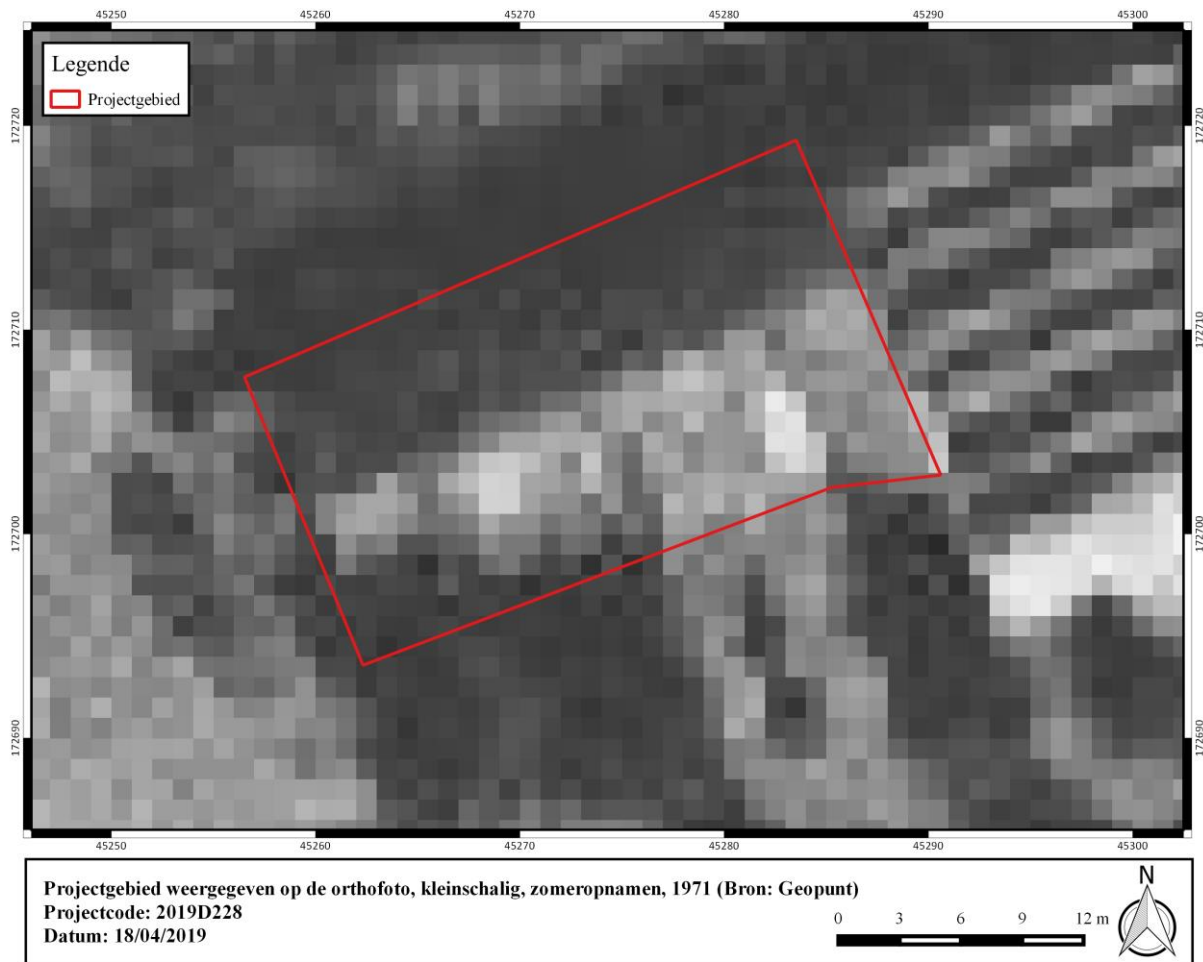
De weverij N.V. Seys was een textielfabriekje, vermoedelijk naar ontwerp van architect A. Depoortere van 1924. De weverij bestaat uit een groepering gebouwen rondom een binnenkoer.

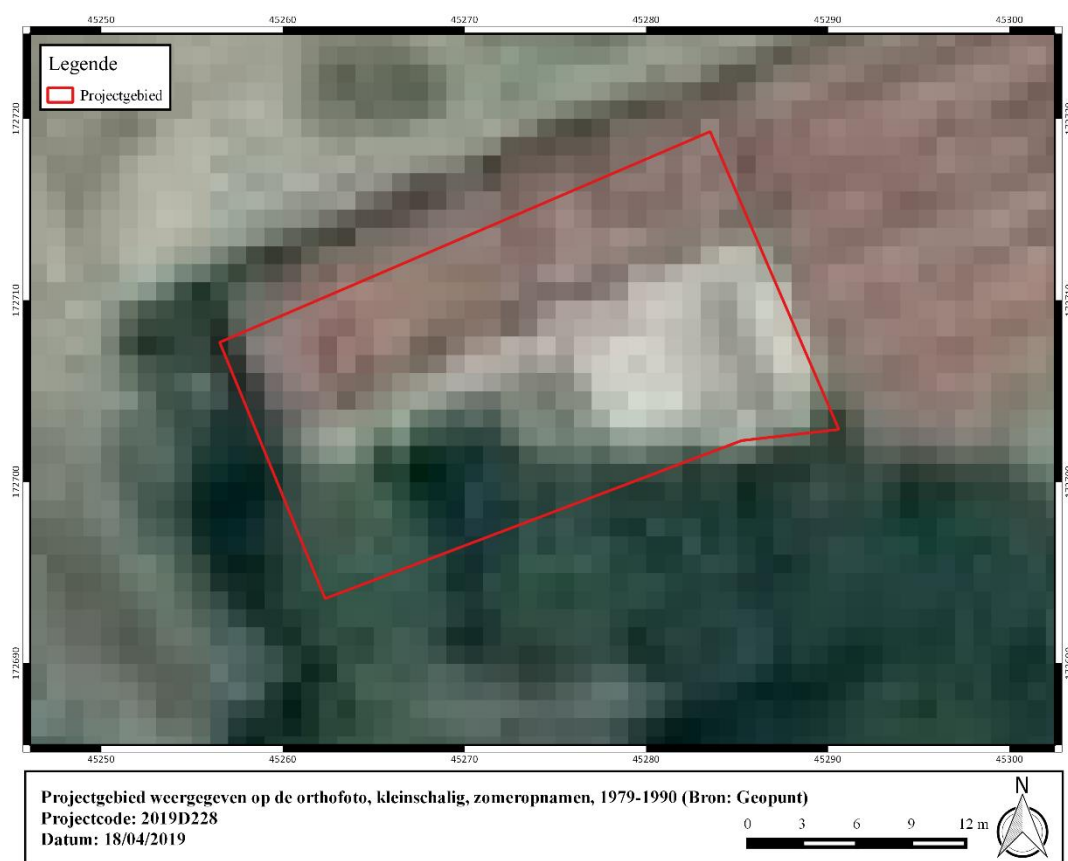
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de loopgravenkaart, maart 1918 (bron: Memory Maps 20-28NW-6-200318-S Railways).

1.4.2.3 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een duidelijke evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied. Tot en met de orthofoto van 2000-2003 is het noordelijk deel van het plangebied quasi integraal ingenomen door een deel van het gebouwenbestand van de weverij N.V. Seys. Allicht situeerden zich ter hoogte van het plangebied een aantal weverijhuisjes. Op de orthofoto van 2008-2011 zijn de huisjes niet langer weergegeven. Op heden is het terrein integraal met steenslag verhard en in gebruik als parkeergelegenheid.

Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 37: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 38: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 39: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 40: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2017 (Bron: Geopunt).

Figuur 41: Huidige toestand van het terrein (©Google Streetview).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de realisatie van een nieuwbouwproject aan op de hoek van de Weverijstraat, Vanderghotelaan en de Plumerlaan te Ieper. Het onderzoeksgebied is ca. 472 m² groot en wordt heden gebruikt als parking.

Landschappelijk gezien bevindt het plangebied zich in de vallei van de Ieperlee. De Ieperlee stroomt net ten oosten van het onderzoeksgebied. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van de geplande werken een profielopbouw weer van eolische afzettingen van het Holocene die rusten op fluviatiele afzettingen van het Pleistoceen. Met betrekking tot de bodemopbouw geeft de bodemkaart, gelet het verstedelijkte karakter van het plangebied, geen informatie weer.

Uit cartografische bronnen kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied gelegen was net ten noorden van de historische kern van Ieper, aan de Boezingepoort. Het terrein was gelegen binnen de tweede stadsomwalling of de ‘uiterste veste’, opgetrokken vanaf 1303. Deze buitenwijken worden met het beleg van de stad in 1383 volledig verwoest en opgegeven. Cartografische bronnen plaatsen het plangebied ter hoogte van de dubbele stadsomwalling die vanaf het einde van de 14^e eeuw en het begin van de 15^e eeuw wordt versterkt met een bakstenen muur. Doorheen de eeuwen blijft het plangebied onderdeel vormen van de gemoderniseerde stadsomwalling. Pas in de tweede helft van de 19^e eeuw worden deze vestingen stelselmatig ontmanteld. Tijdens de Eerste Wereldoorlog komt de frontlijn tussen de strijdende partijen in een boog rondom de oostelijke zijde van de stad te liggen. Op loopgravenkaarten daterend van het einde van de oorlog zijn rondom het plangebied verschillende smalspoorverbindingen te herkennen richting het oostelijk gelegen front. Op de orthofotosequentie is duidelijk zichtbaar dat het terrein tot aan het luchtbeeld van 2008-2011 integraal was bebouwd. Deze bebouwing wordt gesloopt tussen 2003 en 2008. Heden is het terrein in gebruik als parking, deze is verhard met steenslag.

Op het onderzoeksgebied zijn geen archeologische waarden gekend. In de nabije omgeving heeft archeologisch onderzoek in hoofdzaak resten van de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne vestingswerken in kaart gebracht (CAI 76122 & CAI 155675). Overige gekende waarden in de nabije omgeving betreffen in hoofdzaak cartografische indicatoren van laatmiddeleeuwse en vroegmoderne structuren.

Concreet is er een trefkans inzake archeologisch erfgoed ter hoogte van het terrein. Gelet de cartografische gegevens en orthofotosequentie is er binnen de grenzen van het onderzoeksgebied geen verwachting inzake bewaarde artefactensites. Met betrekking tot sporenarcheologie bestaat de verwachting hoofdzakelijk uit resten van de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne grachten en vestingswerken. De meest geschikte onderzoeksmethode met betrekking tot deze relictten is een proefsleuvenonderzoek. Echter is de oppervlakte van het onderzoeksgebied te beperkt om dergelijke relictten te onderzoeken waardoor bij verder onderzoek weinig tot geen kenniswinst verwacht kan worden.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2019

AGIV

DEWILDE M. 2015, Vondstmelding in de Diksmuidestraat in Ieper, (Ieper, Prov. West-Vlaanderen), Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 20.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

CORNILLIE J., *Ieper door de eeuwen heen*, Ieper, 1950.

MUS O. 1997, *Het Beleg van Ieper in 1383. De vernietiging van de buitenwijken en integratie van de bewoners van deze wijken in de binnenstad*, in: *Gidsenkroniek Westland*, 35-1, 19-37.

MUS O. 1998, *L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400*, in: DEWILDE M., ERVYNCK A. & WIELEMANS A. (eds.), *Ypres and the Medieval Cloth Industry in Flanders. Archaeological and Historical Contributions*, 43-56.

MUS O. 2010, *De Geschiedenis van de Middeleeuwse grootstad Ieper: Van Karolingische villa tot de destructie in 1914*, 92 p.

Stadsarchief Ieper. 2007. *Vauban en de Ieperse vestingen*, 60 p.

TERMOTE J. 1990, Het stadsarcheologisch onderzoek te Ieper in 1988-1989, in: *Westvlaamse archaeologica*, jg. 6, afl. 3, pp. 65-78.

VAN RANST, E. & SYS, C. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.

